

## JIŘÍ NĚMEC / FENOMENOLOGICKÁ METODA

Fenomenologická metoda je popis fenoménů, ale ty skutečně zajímavé fenomény neleží na dlani. Lze je nahlédnout, ale ne hned; většinou se napřed musíme zbavit brýlí, které nám je zkreslují. Takovými zkreslujícími brýlemi jsou také běžně používané pojmy „prostor“ a „čas“. Totiž prostor jako „prázdná nádoba“ a čas jako „plynoucí řeka“. Že v tom moderní fyzika dělá paseku, ještě nemusí znamenat krizi identity – třeba je to jenom krize pseudoidentit. „Prázdná nádoba“ není ani metaforou prostoru, protože už prostor předpokládá. Původní prostor je prostě „být u“ v jednotlivých svých způsobech (modalitách) – tj. tělesně (včetně smyslového kontaktu distančního – sluchem, zrakem), fantazijně, vzpomínkově, myšlenkově, touhou... a to celé hned nadvakrát (bděle, snově). Teprve na tomto základě (a nikdy bez něj) jsou možné různé abstraktní fyzikální prostory jako systémy souřadnic s různou strukturou (homogenní, nehomogenní apod.). Podobně i čas je původně jednotou přítomnosti, minulosti a budoucnosti, která tedy „neplyne“, ale zůstává stále stejná („stojí“). Fyzikální čas jako souřadnice „t“ je abstrakcí z abstrakce. Totiž z abstraktní představy šňůry po sobě jdoucích teď – teď – teď atd. Každé konkrétní *ted* není jen přítomné, ale má v sobě minulost a budoucnost jako přinejmenším možné „směry pozornosti“ (horizonty). Naše identita není dána identitou momentálního obsahu našeho časového „vědomí“ nebo jeho hypotetického „hmotného podkladu“, ale identitou oné svrchu zmíněné časové jednoty. Jestliže ovšem člověk na tuto jednotu a její požadavky „zapomene“ a vloží se výlučně třeba do jedné z časových dimenzí, pak svou identitu deformuje. To ovšem převážně dělá, takže identita je vzácná. Ale s identitou je to ještě jinak divný. Například: ty jsi „nepřítomen“... Ovšem jen „tělesně“ a i to je sporné, protože tvé „chybění“ tě „zpřítomňuje“. To „chybění“ je bezprostředně spojeno se steskem, ale smysluplnost tvého „chybění“ to naplňuje jakýmsi pocitem opačným..., takže kde je tady nějaká solidní pocitová identita? Je to reálný žitý paradox. Paradox (nikoli dialektika, která ho likviduje) je jediná filozofická „metoda“. Řekněme to trochu žurnalisticky: paradox naplňuje identitu konkrétním obsahem... Ojoj, jak by bylo dobrý si pokecat...

Z jiného soudku: k té větší „dojímavosti“ např. filmů v televizi... Lze to vysvětlit jistou – učeně řečeno – „regresi“. Situace nesporně zvýšené závislosti evokuje v nás tu životní fázi, kdy jsme byli „legitimně“ závislí – a dětství je přece také období výrazně emocionální.

Text *Fenomenologická metoda* i následující ediční poznámka jsou převzaty z příležitostného tisku, který po smrti Jiřího Němce připravili pracovníci Centra pro teoretická studia.

## EDIČNÍ POZNÁMKA

Těchto několik lístků z archivu Ivana M. Havla psal Jiří Němec v září 1980 jako podklad pro dopis Ivana M. Havla bratrovi do vězení v Heřmanicích (dopis č. 25, datovaný 13. 10. 1980). Václav Havel v dopise 27. 10. 1980 (dopis č. 52, v Sebraných spisech svazek *Dopisy Olze*, str. 181–184) na tento dopis reaguje těmito úvahami:

*Zároveň jsem dostal Ivanův dopis č. 25, který byl velmi inspirující, neboť některé úvahy, které obsahoval, se dotýkaly přesně toho tématu, o němž jsem se chystal psát – totiž tématu mé nepřítomnosti v našem světě a jejich různých aspektů a důsledků. Ivanův dopis zároveň tak trochu způsobil i to, že se mi včera nepodařilo svůj dopis napsat – chtě nechtě jsem totiž musel navazovat na jeho fenomenologické pasáže, což – jak se ukázalo – bylo za daných podmínek nad mé síly. Ten dopis ale teď už před sebou nemám (dojdou-li nové dopisy, staré se odevzdávají), a tak mi snad už nebude tak ztěžovat psaní.*

[...]

Existencialismus a tudíž i fenomenologie patřily k tomu, co mne od útlého mládí nejvíce z filosofické literatury dráždilo a přitahovalo. Čist texty těchto autorů mne bavilo, nicméně mé znalosti byly vždycky v tomto směru dost povrchní; ovlivňovala mne spíš atmosféra toho myšlení než nějaká konkrétní téze, pojmy, závěry atd. Vždycky jsem se tím spíš jen tak kochal či se z toho radoval, než že bych se to učil, studoval nebo se snažil zapamatovat si různé konkrétní věci. Měl jsem k tomu tedy po dlouhou dobu přístup podobný tomu, jaký máme k umění. V jednom směru však pociťuji souvislost přeci jen hlubší: estetika mých her byla – trochu zjednodušeně řečeno – založena na určitém druhu ozvláštění (ve smyslu analýzy Šklovského), tj. pohledu, který zbavuje jevy násosů konvenčního vnímání, vytrhuje je z navyklých a zautomatizovaných interpretačních kontextů a pokouší se nahlédnout je – jak Ivan píše – „bez brýlí“. To znamená ovšem – mezi jiným – nahlédnout jejich absurditu – jako málo zřetelný (protože konvenčními interpretacemi zanesený) rozměr skutečnosti. Zbavování jevů jejich pseudosmyslu. Vyjevit je jako absurdní. A tím otevřít tážání po skutečném smyslu. Absurdita jsoucna jako výzva k otázce po bytí.

